

ings can present considerable complexity. In addition to the well-known abbreviations used around the world, there are many meaningful acronyms, shortenings that are specific to a particular industry, as well as several variants of writing the same abbreviation. Dictionaries will help to understand their full diversity. However, the translator can face quite difficult questions, which are solved with experience: translation of the author's terms and words, the style of presentation of the text as close as possible to the author's, translation of specific terminology that requires deep knowledge in a particular field. All these difficulties can be overcome only by having gained enough practical experience.

Key words: text, scientific and technical literature, translation, translation difficulties.

DOI : 10.33274/2079-4835-2019-19-2-55-60

УДК 821.161.2. Костенко: 81'373.45 (045)

Зінченко В. М., Донецький національний університет економіки
канд. пед. наук, і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського,
доцент Кривий Ріг, Україна, e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua
Ковшик Ю. К., e-mail: kovshik@donnuet.edu.ua
студентка

ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ПОПОВНЕННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СИСТЕМИ МОВИ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ ЛІНИ КОСТЕНКО «ТРИСТА ПОЕЗІЙ. ВИБРАНІ ВІРШІ»)

UDC 821.161.2. Костенко: 81'373.45 (045)

Zinchenko V. M., Donetsk National University of Economics and Trade
PhD in Pedagogic named after Mykhailo Tugan-Baranovsky,
Sciences, Kryvyi Rih, Ukraine, e-mail: zinchenko@donnuet.edu.ua
Associate Professor
Kovshyk Yu. K., student e-mail: kovshik@donnuet.edu.ua

BORROWING AS A SOURCE OF LANGUAGE LEXICAL SYSTEM UPDATE (AS EXAMPLIFIED IN POETRY COLLECTION OF «THREE HUNDRED POEMS. SELECTED VERSES» BY LINA KOSTENKO)

Мета — з'ясувати структурно-семантичні та функціонально-стилістичні особливості запозиченої лексики у поезіях Ліни Костенко.

Методи. Теоретичні — аналіз та синтез літератури з досліджуваної проблеми; практичні — добір фактичного матеріалу та на його основі формулювання висновків про структурно-семантичні та функціонально-стилістичні особливості запозиченої лексики у творчості Ліни Костенко.

Результати. Мова (а значить мовлення) — це і стилістика, орфоенія, й дотримання граматичних норм тощо, але передусім це лексика. А лексика мовця характеризується найперше її чистотою, синонімічним і фразеологічним багатством, нормативністю вимови і, зрештою, співвідношенням рідних (українських) чужомовних слів.

Лексика сучасної української мови склалась у процесі її тривалого історичного розвитку і становить продукт багатьох епох. Формування та розвиток її тісно пов'язані з історією українського народу.

На основі дібраного фактичного матеріалу можемо зробити висновок про те, що Ліна Костенко найчастіше використовує слова, які запозичені з західноєвропей-

ських мов 48 % зі 100 % (німецька, французька, англійська, італійська); здебільшого вона використовує їх не змінюючи значення, а застосовує як порівняння. Неслов'янські запозичення (з латинської, давньогрецької, тюркської) становлять 44 % досліджуваних слів, значення яких поетеса інколи змінює; використовує для порівняння. Запозичення зі слов'янських мов (старослов'янізми, полонізми, русизми), які використовує Л. Костенко, складають лише 8 %. Авторка вживає їх без зміни значень. Поетеса використовує запозичену лексику зі стилістичною настановою на створення інонаціонального мовного колориту в українській мовній основі. Ліна Костенко також широко використовує термінологічну лексику. Адже потенційні можливості відповідної лексичної категорії створюють художній образ, входячи до складу певної тропеїчної фігури, порівняння і збагачення художнього забарвлення, експресивне піднесення художнього середовища. Лексика іншомовного походження, коли нею користуватися без зловживань і переключень, як це робить Л. Костенко, є одним із засобів збагачення словникового складу мови.

Ключові слова: запозичення, лексика, семантика, інонаціональний мовний колорит.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку мови запозичена лексика значно активніше використовується у повсякденному житті навіть пересічних українців, попри те, що ставлення до неї було й залишається неоднозначним. А це, власне, свідчить про те, що запозичення постійно перебувають у колі зацікавлення науковців. Дослідження запозичень повсякчас залишатиметься однією з актуальних проблем як вітчизняної, так і зарубіжної лінгвістики.

Актуальним сьогодні є питання про вживання іншомовної термінологічної лексики. У сучасній термінології різних мов, зокрема української, спостерігається тенденція безконтрольного потоку запозичень не окремих термінів, а цілих блоків, унаслідок чого виникає проблема можливої втрати автентичності окремої національної мови, оскільки саме вона є першоджерелом будь-якої терміносистеми [3, с. 23].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Мова — не матеріальний субстрат, хоча вона і представлена матеріальними ознаками (фонемами, морфемами тощо). Це духовна категорія, що існує для зв'язку людини зі світом [3, с. 21].

Традиційно склалися три підходи щодо чужомовної лексики, які були сформульовані у 30-і роки XX століття автором «Граматики иностранных слов» М. Юшмановим: пуристичний (ксенофобія), лояльний (ксеноманія) та раціональний (утилітарний). Пуристи заперечують будь-які іншомовні елементи в національній мові, зокрема інтернаціоналізми. Представники лояльного підходу, навпаки, підтримують процес запозичення як такий, що свідчить про зв'язки між народами, культурами тощо. Раціональний підхід дозволяє при потребі (у разі відсутності питомого відповідника) користуватися запозиченими лексемами.

Щодо використання іншомовних слів висловлювалися визначні вчені, письменники, політичні діячі (О. Сумароков, В. Даль, В. Белінський, П. Житецький). Питанням запозичень у сучасній українській мові займаються Ж. Колоїз, Г. Вознюк, Н. Непійвода, О. Кочерга, А. Медведєва, Л. Козак, Р. Вовченко, О. Пономарів та ін. [1, с. 118].

Мета статті — з'ясувати структурно-семантичні та функціонально-стилістичні особливості запозиченої лексики у поезіях Ліни Костенко.

Завдання дослідження:

- 1) визначити стан розробки досліджуваної проблеми в науковій літературі;
- 2) класифікувати запозичену лексику по групах, залежно від того, з якої мови походять слова;

3) дібрати фактичний матеріал для дослідження, систематизувати та описати його;

4) проаналізувати особливості запозиченої лексики у творах Ліни Костенко.

Виклад основного матеріалу дослідження. За своїм походженням лексика сучасної української мови не однорідна. Найбільша частина її, близько 90 %, належить до так званої корінної української лексики, яка включає всі слова, що ведуть свій початок від індоєвропейської мовної спільності, слова, що виникли у спільнослов'янській мові, та слова давньоруського походження, а також увесь лексичний фонд, створений на українському ґрунті. Решту лексичного складу (близько 10 %) сучасної української мови становлять запозичення з індоєвропейських, у тому числі й слов'янських, та неіндоєвропейських мов; іншомовні лексичні елементи завоювались українською мовою протягом усього її історичного розвитку [2, с. 101].

У світі немає жодної мови, у лексиці якої не було б запозичень з інших мов, тому що ні один народ, носій і творець своєї мови, не живе ізольовано, відокремлено від інших народів. Процес засвоєння слів якоюсь мовою з інших мов є одним з істотних шляхів збагачення її словникового складу, робить її гнучкішою, виразнішою [2, с. 121].

Запозичення — елемент чужої мови (слово, морфема, синтаксична конструкція та інше), який було перенесено з одної мови до іншої в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів однієї мови до іншої [2, с. 252].

Розрізняють запозичання лексичні, словотвірні, морфологічні, семантичні, а також калькування.

Сучасні мовознавці розподіляють запозичену лексику української мови на три великі групи, беручи до уваги, з якої саме мови вона запозичена, а саме: 1) засвоєння зі слов'янських мов (старослов'янська, російська, польська); 2) засвоєння з неслов'янських мов (тюркська, грецька (або давньогрецька), латинська); 3) засвоєння із західноєвропейських мов (німецька, французька, англійська, італійська тощо) [1, с. 120].

Серед іншомовних запозичень, характерних для ряду структурно-функціональних стилів української літературної мови, розрізняють інтернаціоналізми та іншомовну лексику, яка в українській мові не акліматизувалася, не втратила своєї форми і використовується переважно з певною стилістично-художньою метою в художньо-белетристичному стилі і художньо-публіцистичному стильовому різновиді [4, с. 82].

Велика кількість слів іншомовного походження є інтернаціоналізмами, які, як правило, не мають відповідників у мові, що їх запозичила; поширені переважно у сфері лексики на позначення понять із галузі науки, культури, політики, мистецтва, суспільного життя: *буржуазія, клас, школа, синтез, молекула, трактор, героїзм, лірика* тощо [6, с. 188–190].

Морфемні інтернаціоналізми (*біо-, мікро-, макро-, полі-*), як правило, утворені на основі грецьких та латинських коренів (*відеотелефон, космодром, біоніка*); часто початкове *а-* чи *е-*, чи *ф-* (*алітерація, еволюція, факультет*).

Увага науковців зосереджується й на особливостях функціонування запозиченої лексики в різних функціональних стилях, зокрема й художньому. І це цілком закономірно, адже, по-перше, через різні зразки текстів (публіцистичні, інформаційні, художні тощо) іншомовні слова отримують апробацію, а по-друге, у такий спосіб стабілізуються мовленням, зазвичай піддавшись різноманітним модифікаціям.

Як свідчить дібраний фактичний матеріал, Ліна Костенко досить вміло послуговується словами, запозиченими з неслов'янських мов, що демонструють переважно традиційний план змісту і лише подекуди семантика відповідно до тієї чи тієї ситуації.

1. Тюркізми. Фонетичною рисою лексичних тюркізмів є сингармонізм голосних, наприклад: «Наснився мені чудернацький *базар*: / Під небом у чистому полі, / Для різних людей, / Для щедрих і скнар, / Продавалися різні долі» [5, с. 350].

Базар — у даному разі повторення голосного *а*.

2. Латинізми — це насамперед слова суспільно-політичного та мистецького призначення (*статут, коректора, екскурсовод, реабілітація* тощо): «А є одне, і так же іспокон: / *Статут* Литовський, Магдебурзьке право, / Панове судді, — це для нас закон» [5, с. 263].

3. Деякі слова давньогрецького походження, якими послуговується Ліна Костенко, мають виразні ознаки іншомовності, як-от голосний [е] на початку слова (*епілог, етика*): «І як злякаюсь: а куди ж тепер?! / Уже вершина, де ж мої дороги? / ... Він був старий. Старий він був. Помер. / Йому лизали руки *епілоги*» [5, с. 126].

4. Голосний [а] на початку слова (*асфальт*): «Все повторялось: краса, й потворність./ Усе було: *асфальти* й спориші. / Поезія — це завжди неповторність, / який безсмертний дотик до душі» [5, с. 317].

5. Засвоєння західноєвропейських мов. Вони використовуються здебільшого без зміни значення.

Наприклад: німецькомовні запозичення — це іменники з конкретним значенням, а саме: слова, пов'язані з мистецтвом — *дека, камертон*: «Я вранці голос горлиці люблю. / Чи, може, це ввижається мені / Той несказаний *камертон* природи, / Де зорі де тихі води? — / Я вранці голос горлиці люблю» [5, с. 392].

6. Запозичення з французької мови. Письменниця використовувала іменники з конкретним значенням, а саме: *машина, педаль, вагон* (технічна термінологія): «Згадайте в поспіху *вагона*, / В невідворотності зникань, / Як рафаелівська Мадонна / У вічі дивиться вікам» [5, с. 390].

7. Слова, запозичені з італійської мови, які переважно є музичною термінологією: «Щоб він *сопрано, мецо, басом*, / На сто немислимих октав, / Ячав, метався диким барсом / І нот ні в кого не питав» [5, с. 133].

8. Лексичні запозичення зі слов'янських мов (старослов'янізми, полонізми, русизми), які використовує письменниця, так само служать виразним стилістичним засобом.

Наприклад:

— старослов'янізми: *юнацький* (від «юнак», у якому початкове *ю* є відповідником до східнослов'янського *у*) «Хтось, може, винен пере ними. / Хтось, може, щось колись забув. / Хтось, може, зорями сумними / У снах *юнацьких* не побув» [5, с. 145];

— полонізми: *вітчизна* (суфікс *-изн (а)*): «І друзі там є. І «Сленую» писав я, і «Тризну». / І вірші ридають... Отак і життя промине. / Будь прокляті всі, хто відняв у мене *вітчизну*! / Але у *вітчизни* ніхто не одніме мене» [5, с. 363].

Єдине слово російського походженням, яке ми дібрали, було слово «*своєвременно*» («Загартований, заграбований, / прикиданий землею, снігами, кременем, / досі був би реабілітований. / Хоч посмертно, зате *своєвременно*» [5, с. 114]).

Запозичена лексика, так би мовити, «запрограмована» на створення інонаціонального мовного колориту на українській основі. Широко використовується також власне, термінологічна іншомовна лексика, що сприяє створенню колоритних художніх образів, що вимальовуються з різних трохеїчних фігур.

Як і споконвічно українські лексеми, запозичення мають різне функціонально-стилістичне призначення: то вони гадають невірною, твердого, рішучого забарвлення всьому контексту, то вони вносять у контекстуальну ситуацію відтінків урочистості, легкості, мелодійності.

Висновки. Отже, належно і вправно застосовані, відповідно до структурно-стильової специфіки тексту, іншомовні лексичні елементи є важливим поліфункціональним (стилетворчим і стилістично-експресивним) засобом.

Авторський словник Л. Костенко — надзвичайно багатогранний. Вона митець своєї доби, тому й не дивно, що письменниця використовує великий пласт запозиченої лексики. Це не є ознакою відмови від питомо української лексики, швидше за все, це відповідність часові. Коли Ліна Костенко пише про героїчне минуле — вона використовує відповідну лексику (старослов'янізми, тюркські слова, полонізми тощо), розкриваючи актуальні проблеми сьогодення — добирає слова, які найкраще відобразили б її думки (слова, що пізніше увійшли до активного вжитку: запозичення з німецької, англійської, італійської та інших мов).

Такі іншомовні вкраплення ілюструють те, що запозичена лексика, якою користуватися без зловживань, як це робить Ліна Костенко, є одним із засобів збагачення та увиразнення словникового складу мови.

Запозичена лексика збагачує наш словниковий запас, урізноманітнює мовлення, проте, для того, щоб правильно використовувати іншомовні слова, потрібно знати, з якої мови вони походять та що означають.

Список літератури / References

1. Шкурятяна Н. Г., Шевчук С. В. Сучасна українська література : навчальний посібник. Київ : Літера, 2000. 668 с.

Shkuratiana, N. H., Shevchuk, S. V. (2000). *Suchasna ukrainska literatura* [Contemporary Ukrainian literature]. Kyiv, Litera Publ., 668 p.

2. Бурячки А. А., Винних В. О., Жовтобрюх М. А. та ін. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за заг. рад. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. 438 с.

Buriachky, A. A., Vynnykh, V. O., Zhovtobriukh, M. A. (1973). *Suchasna ukrainska literaturna mova: Leksyka i frazeologhiia* [Contemporary Ukrainian literary language: vocabulary and phraseology]. Kyiv, Naukova Dumka uabl., 438 p.

3. Колесникова І. Іншомовне слово в національній термінології. Погляди на роль чужомовної лексики. *Українська мова та література*. 2005. № 24. С. 21–25.

Kolesnykova, I. (2005). *Inshomovne slovo v natsionalnii terminologii. Pohliady na rol chuzhomovnoi leksyky* [A foreign-language word in national terminology. Views on the role of foreign vocabulary]. *Ukrainska mova ta literatura* [Ukrainian language and literature], no. 7, pp. 21–25.

4. Сучасна українська літературна мова. Стилїстика / за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. С. 78–94.

Bilodid, I. K. (ed.) (1973). *Suchasna ukrainska literaturna mova: Stylistyka* [Contemporary Ukrainian literary language: Stylistics]. Kyiv, Naukova Dumka Publ., pp. 78–94.

5. Костенко Ліна. Триста поезій. Вибрані вірші. Серія «Українська Поетична Антологія» / Видавництво І. Малковича «А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА» / упоряд. О. Пахльовська. Київ : Глобус, 2013. 415 с.

Kostenko Lina (2013). *Trysta poezii. Vybrani virshi. Seriiia «Ukrainska Poetychna Antolohiia»* [Three hundred poems. Selected verses. Series «Ukrainian Poetic Anthology»]. Kyiv, A-BA-BA-NA-LA-MA-NA — Hlobus Publ., 415 p.

6. Кочерган М. П. Загальне мовознавство. Київ: Академія, 1999. 288 с.

Kocherhan, M. P. (1999). *Zahalne movoznavstvo*. [General linguistics]. Kyiv, Akademiia Publ., 288 p.

Дата надходження рукопису 04.11.2019

Цель — выяснить структурно-семантические и функционально-стилистические особенности заимствованной лексики в стихах Лины Костенко.

Методы. Теоретические — анализ и синтез литературы по исследуемой проблеме; практические — подбор фактического материала и на его основе формулирование выводов о структурно-семантических и функционально-стилистических особенностях заимствованной лексики в творчестве Лины Костенко.

Результаты. Лексика современного украинского языка сложилась в процессе его длительного исторического развития и составляет продукт многих эпох. Формирование и развитие ее тесно связаны с историей украинского народа.

Поэтесса использует заимствованную лексику со стилистической установкой на создание инонационального языкового колорита в украинской языковой основе.

Лексика иноязычного происхождения, когда ею пользоваться без злоупотреблений и искажений, как это делает Л. Костенко, является одним из средств обогащения словарного состава языка.

Ключевые слова: заимствования, лексика, семантика, инонациональный колорит.

Objective of the research is to find out structural-semantic and functionally stylistic features of the borrowed vocabulary in poetry by Lina Kostenko.

Methods. Theoretical — analysis and synthesis of literature of the researched issue; practical — to obtain factual materials and based on them make conclusions regarding structural-semantic and functionally stylistic features of the borrowed vocabulary in oeuvre by Lina Kostenko.

Results. Language (and therefore speech) is both stylistics, orthoepia, and compliance grammatical norms, etc., but above all it is vocabulary. And the vocabulary of the speaker is characterized first of all by its purity, synonymous and phraseological richness, normativity of pronunciation and, finally, correlation of native (Ukrainian) foreign words.

Vocabulary of the modern Ukrainian language was formed in the process of its extended historical development and is a product of many epochs. Its shaping and development is closely connected with the history of Ukrainian people.

Based on the factual material selected, we can conclude that Lina Kostenko most often uses words that are borrowed from Western European languages 48 % from 100 % (German, French, English, Italian); for the most part, it uses them without changing the value, but uses it as a comparison. Non-Slavic borrowings (from Latin, Ancient Greek, Turkic) make up 44 % of the studied words, the meaning of which the poet sometimes changes; uses for comparison. The borrowing from the Slavic languages (Old Slavic, Polonism, Russian) used by L. Kostenko is only 8 %. The author uses them without changing the values. The poet uses the borrowed elements of other languages with stylistic instruction with the purpose of creating the non-national diversity in the basis of Ukrainian language. Lina Kostenko also makes extensive use of terminology. After all, the potentialities of the corresponding lexical category create an artistic image, being part of a certain tropical figure, comparing and enriching the artistic color, expressive elevation of the artistic environment. Usage of vocabulary of foreign origin without its abuse and distortions, the way Lina Kostenko does, is one of the ways to enrich the vocabulary of language.

Key words: borrowing, vocabulary, semantics, non-national diversity in the basis of Ukrainian language.